

BAUSMĖS VYKDYMO ATIDĖJIMAS IR AKTUALIOS JO TAIKYMO PROBLEMOS

Eglė Simanaitytė

Kauno apygardos teismo
Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo padėjėja
Tel. 8 604 39330, (8 37) 78 71 88
El. paštas: <egle.simanaityte@kat.lt>

Įvadas

Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijoje konstatuota, kad vienas iš pagrindinių baudžiamosios justicijos Lietuvoje trūkumų – dažnas ir ilgalaikis laisvės atėmimo bausmės taikymas. Taikyti su laisvės atėmimu nesusijusias priemones skatina Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijos¹, kuriose pripažįstama, kad plėsti tokių priemonių taikymą reikalauja pagrindiniai kiekvienos teisinės sistemos principai. Susirūpinimas dėl nerimą keliančių kalinimo sąlygų Europos Sąjungoje nuolat reiškiamas ir Europos Parlamente, atitinkamai valstybės narės raginamos imtis skubių priemonių, kad būtų užtikrinta pagarba kalinių pagrindinėms teisėms, ypač pažeidžiamų asmenų teisėms ir šių asmenų teisių apsaugai². Skatinimą ieškoti realaus laisvės atėmimo bausmės vykdymo alternatyvų savo moksliniuose darbuose išreiškia ir teisės krypties mokslininkai. Gintautas Sakalauskas pabrėžia, kad „asmuo, uždarytas įkalinimo įstaigoje, nėra blogio personifikacija, taisytinas tarsi klaidingai nubraižytas eskizas, ir nelaikytinas didžiausio pavojaus likusiai visuomenės daliai šaltiniu“³. Teisininko išsakytas požiūris nepaneigia būtinumo reaguoti į asmens nusikalstamą elgesį, tačiau šios reakcijos procesą skatina kreipti pozityvia ir pačiai visuomenei bei nuteistam asmeniui palankiausia linkme.

Teisingumo ministras Juozas Bernatoniš apibendrinęs teisės teoretikų ir praktikų darbus yra viešai pripažinęs, kad bausmių skyrimo politika Lietuvoje nėra subalansuota. Ne visi asmenys, kurie yra nuteisiami realiomis laisvės atėmimo bausmėmis, yra pavojingi visuomenei, tačiau jų išlaikymas įkalinimo įstaigose valstybei ir mokesčių mokėtojams brangiai kainuoja. 2012 m. pradžioje laisvės atėmimo vietų įstaigose buvo apie 10 000 asmenų (2015-01-01 – 7 582 nuteisti asmenys⁴). Teisingumo

¹ Europos Tarybos Ministrų komiteto 1992-10-19 rekomendacija Nr. R (92)16 dėl Europos visuomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. spalio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2622598&SecMode=1&DocId=605174&Usage=2>> ir 2000-11-29 rekomendacija Rec (2000) 22 valstybėms narėms dėl Europos visuomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių taikymo tobulinimo [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. spalio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2622457&SecMode=1&DocId=377888&Usage=2>>.

² Europos Parlamento 2011-12-15 rezoliucija dėl kalinimo sąlygų Europos Sąjungoje [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. spalio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+MOTION+B7-2011-0687+0+DOC+PDF+V0/LT&language=LT>>.

³ SAKALAUSKAS, G. Įkalinimo tikslų labirintuose. Iš *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje*: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų bausmių vykdymo problematikai, rinkinys. Vilnius, 2010, p. 133–153.

⁴ Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos statistinių ataskaitų duomenys [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. spalio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ird.lt/>> .

ministro teigimu, Lietuva iki šiol išlieka šalimi, turinčia vieną iš didžiausių įkalintų asmenų skaičių Europos Sąjungoje⁵.

Baudžiamosios teisės paskirtis yra gebėti suderinti ne tik kaltininko nubaudo, bet ir atsakomybės diferencijavimo, baudmės individualizavimo, proporcingumo, baudmės ekonomijos, teisingumo (teisingo nubaudo), rungimosi ir kitų teisės principų reikalavimus. Šis uždavinys paprastai keliamas teismų sistemai kaip teisingumą vykdančiai institucijai. Būtent teismams, skiriant nuteistiesiems konkrečias bausmes, tenka įgyvendinti baudžiamosios teisės turimas stabilizavimo ir pažeistų santykių normalizavimo funkcijas, kurių dėka palaikoma socialinė tvarka. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, kad bausmė yra teisinga, kai ją skiriant įvertinami ir kaltininko, ir nukentėjusiojo interesai, nė vienam iš jų neteikiant prioriteto. Skiriant bausmę negali būti ignoruojamos ar nevertinamos dėl nusikaltimo prarastos vertybės, jų svarba, vieta vertybių hierarchijoje⁶. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra ne kartą pabrėžęs, kad individualizuota bausmė negali būti nei per švelni, nei per griežta, tačiau tokių abstrakčių vertinamųjų sąvokų, kurių turinys kasacinio teismo praktikoje nėra atskleistas, vartojimas, manytina, nėra tinkamas, nes bausmę skiriant ir taip tenka įvertinti labai daug tiek objektyvių, tiek subjektyvių aplinkybių, todėl užtektų teigti, kad bausmė turėtų būti teisinga ir proporcinga padarytai veikai.

Šiame straipsnyje analizuojamas baudmės vykdymo atidėjimo institutas kaip viena iš baudmės įgyvendinimo formų, kurią galima taikyti tik esant įstatymo nurodytoms baudmės vykdymo atidėjimo nuteistajam sąlygoms ir teismui padarius motyvuotą išvadą, kad yra pakankamas pagrindas manyti, jog konkretaus nuteisto asmens baudmės tikslai bus pasiekti be realaus baudmės atlikimo. Tam teismas turi atlikti individualų konkrečios bylos aplinkybių, susijusių tiek su padaryta nusikalstama veika, tiek su nuteistojo asmenybe, teisinį vertinimą. Tačiau teismų praktika rodo, kad minėtas teisinis vertinimas sukelia nemažai problemų ir neaiškumų. Įstatymų leidėjui baudmės vykdymo atidėjimo instituto taikymo kriterijų nustatymą iš esmės palikus teismų diskrecijai, kyla sunkumų formuojant vienodą ir neprieštarinę teismų praktiką.

1. Samprata ir reglamentavimo raida

Baudmės vykdymo atidėjimas – tai baudžiamosios atsakomybės realizavimo forma, baudmės individualizavimo nuteistajam galimybė, viena iš probacijos formų. Probacija – sąlyginė alternatyva paskirtai laisvės atėmimo bausmei (baudmės vykdymo atidėjimas ir lygtinis paleidimas iš pataisos įstaigų), kurios metu vykdoma probuojamojo priežiūra⁷. Tai reiškia, kad nuteistasis realiai laisvės atėmimo bausmės neatlieka, nėra siunčiamas į įkalinimo įstaigą, tačiau jis yra prižiūrimas, jam teikiama reikiama asmeninė ar socialinė pagalba. Kiekvienam nuteistajam nustatomos konkrečios, individualios sąlygos, kurios per numatytą laikotarpį privalo būti visos įgyvendintos, tik tokiu atveju nuteistasis laikomas atlikęs bausmę ir jam nekyla neigiamų padarinių. Taigi nuteistajam tarsi nustatomas bandomasis laikotarpis, kurio metu taip pat yra varžomos jo teisės, tačiau ne taip griežtai ir intensyviai, kaip atliekant realią laisvės atėmimo bausmę.

Baudmės vykdymo atidėjimo institutas nėra galiojančio Baudžiamojo kodekso naujovė. Galimybė realiai nevykdyti nuosprendžio buvo numatyta dar Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamajame kodekse⁸ (toliau – LTSR BK), kurio 46 straipsnyje įtvirtintos lygtinio nuteisimo sąlygos. Jeigu skirdamas laisvės atėmimo ar pataisos darbų bausmę, teismas, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes ir kaltininko asmenybę, įsitikina, jog netikslinga, kad kaltininkas atliktų paskirtą bausmę, tai gali

⁵ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pranešimas spaudai [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. spalio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.tm.lt/naujienos/pranesimasspaudai/2123>>.

⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-576/2006*.

⁷ Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 4-108.

⁸ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Vyriausybės žinios*, 1961, nr. 18-148.

nutarti lygtinai netaikyti kaltininkui bausmės, būtinai nurodydamas nuosprendyje lygtinio nuteisimo motyvus. Šiuo atveju teismas nutaria nevykdyti nuosprendžio, jeigu per teismo nustatytą bandomąjį laiką nuteistasis nepadarys naujo nusikaltimo. Bandomasis laikas nustatomas nuo vienerių iki penkerių metų (LTSR BK 46 straipsnio 1 ir 2 dalys). Remiantis LTSR BK 47¹ straipsniu įtvirtintos nuosprendžio vykdymo atidėjimo sąlygos, o pagal 47 straipsnį leista atidėti nuosprendžio vykdymą kariui ar karo prievolinkui karo metu. Atkūrus nepriklausomybę, ne kartą buvo keisti ir baudžiamieji įstatymai, juos pritaikant prie besikeičiančių gyvenimo realijų. Lygtinis nuteisimas, nuosprendžio vykdymo atidėjimas panaikinti ir iš esmės pakeisti bausmės vykdymo atidėjimu, kartu įtvirtinti šio instituto taikymo kriterijai: asmuo turėjo būti nuteistas pirmą kartą pataisos darbais arba laisvės atėmimu ne daugiau kaip trejiems metams už nesunkų tyčinį nusikaltimą ir ne daugiau kaip penkeriems metams už neatsargų nusikaltimą; byloje neturėjo būti kaltinamojo atsakomybę sunkinančių aplinkybių; teismas privalėjo padaryti išvadą, kad yra pakankamas pagrindas manyti, jog bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo. Taip pat numatytas paskirtos bausmės vykdymo atidėjimo terminas – nuo 1 iki 3 metų⁹. Vėlesniais pakeitimais¹⁰ numatyti didesni bausmės vykdymo atidėjimo taikymo apribojimai – įtvirtintas reikalavimas atlyginti bent trečdalį padarytos žalos, jei tokia buvo padaryta.

1995–1999 m. asmenys, kuriems laisvės atėmimo bausmės vykdymas buvo atidėtas, sudarė vidutiniškai pusę visų nuteistų asmenų skaičiaus (šis procentas svyravo nuo 50,8 iki 54,1). Tačiau nuo 2000 m. pradžios iki 2002 m. pabaigos buvo matomas asmenų, kuriems taikytas bausmės vykdymo atidėjimas, skaičiaus sumažėjimas (33,7–35,9 procento visų nuteistųjų skaičiaus¹¹). Galimai šie pokyčiai lėmė bausmės vykdymo instituto reglamentavimo pokyčius. Kuriant dabar galiojantį Baudžiamąjį kodeksą buvo pažymima, kad jis orientuotas į švelnesnes bausmes, todėl nustatytos iš esmės naujos bausmių rūšys, taip pat numatytos galimybės plačiau taikyti bausmes, nesušijusias su laisvės atėmimu. Įstatymų leidėjas, kurdamas bausmės vykdymo atidėjimo sąlygas, atsisakė dalies žalos atlyginimo kriterijaus, taip pat nebereikalaujama, kad asmuo būtų nuteistas pirmą kartą ir jo veikoje nebūtų sunkinančių aplinkybių. Naujasis bausmės vykdymo atidėjimo instituto reglamentavimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – BK) buvo tobulinamas penkis kartus¹² – keistas nuteistajam galimų paskirti įpareigojimų sąrašas, šių įpareigojimų nevykdymo padariniai, atsisakyta baudos, arešto bausmės vykdymo atidėjimo. Pastarasis pakeitimas sukėlė nemažai diskusijų teisininkų gretoje, teisės mokslininkai svarstė, kad toks bausmės individualizavimo galimybių atskyrimas ir teismo diskrecinių galių įgyvendinant teisingumą sumažinimas neatitinka praktikos poreikių ir nesiderina su šiuolaikinėmis baudžiamosios politikos tendencijomis, Europos Tarybos teisės aktų principinėmis nuostatomis ir rekomendacijomis dėl alternatyvių laisvės atėmimui bausmių ir probacijos plėtros, taip pat su ekonomiško ir protingumo kriterijais¹³. Nepaisant viešai reikštų nuogastavimų, įstatymų leidėjas prie senosios redakcijos nesugrįžo, dabar galima atidėti tik laisvės atėmimo bausmės vykdymą, vis dėlto naujausias BK 75 straipsnio pakeitimas teisingumą vykdančioms institucijoms išplėtė bausmės vykdymo atidėjimo instituto taikymo perspektyvas. Iki šiol baudžiamasis įstatymas leido atidėti

⁹ Lietuvos Respublikos 1994 m. liepos 19 d. įstatymas Nr. I-551 dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataisos darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo. *Valstybės žinios*, 1994, nr. 60-1182.

¹⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8(1), 25, 32, 35, 45, 47(1), 53(1), 54, 55, 131, 239, 241, 242, 306, 321(2) straipsnių pakeitimo ir papildymo bei papildymo 131(3), 310(1) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 1998, nr. 67-1937.

¹¹ BABACHINAITĖ, G., et. al. *Nusikalstamumas Lietuvoje ir jo prognozė iki 2015 m.*: Mykolo Romerio universiteto monografija. Vilnius, 2008.

¹² BK 75 straipsnio pakeitimai: Nr. IX-1495, 2003-04-10, *Valstybės žinios*, 2003, nr. 38-1733 (2003-04-24); Nr. IX-2314, 2004-07-05, *Valstybės žinios*, 2004, nr. 108-4030 (2004-07-13); Nr. X-1233, 2007-06-28, *Valstybės žinios*, 2007, nr. 81-3309 (2007-07-21); Nr. XI-1861, 2011-12-22, *Valstybės žinios*, 2012, nr. 5-138 (2012-01-07); Nr. XII-1554, 2015-03-19, *TAR*, 2015-03-23, i. k. 2015-04087.

¹³ DAPŠYS, A.; MISIŪNAS, J.; ČAPLINSKAS, A. *Bausmės individualizavimo teisinės problemos. Baudžiamojo įstatymo normų ir jų taikymo teismų praktikoje sisteminė analizė*. Vilnius: Teisės institutas, 2008.

laisvės atėmimo bausmės tik už neatsargius, apysunkius ar nesunkius nusikaltimus. Tačiau įstatymų leidėjo priimtu 2015 m. kovo 19 d. įstatymu¹⁴, įsigaliojusiu nuo 2015 m. kovo 24 d., BK 75 straipsnio 1 dalies nuostata pakeista, nurodant, kad asmeniui, nuteistam laisvės atėmimu ne daugiau kaip šešeriems metams už dėl neatsargumo padarytus nusikaltimus arba ne daugiau kaip ketveriems metams už vieną ar kelis tyčinius nusikaltimus (išskyrus labai sunkius nusikaltimus), teismas gali atidėti paskirtos bausmės vykdymą nuo vienerių iki trejų metų. Taigi, įsigaliojus naujiems įstatymo pakeitimams, bausmės vykdymo atidėjimas gali būti taikomas ir už sunkaus tyčinio nusikaltimo padarymą, kai už jį paskirta ne ilgesnė nei 4 metų laisvės atėmimo bausmė. Ar minėtas pakeitimas turės reikšmingą įtaką mažinant realia laisvės atėmimo bausmė nuteistų asmenų skaičių, spręsti dar anksti, tačiau Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos teikiamos pusmečio ir metinės ataskaitos rodo, kad bausmės vykdymo atidėjimo institutas yra taikomas ne taip ir retai. Asmenų, esančių probacijos tarnybų įskaitoje, kuriems bausmės vykdymas buvo atidėtas vadovaujantis BK 75 ir 92 straipsniais, 2014 m. buvo 2 788, tais pačiais metais į įkalinimo įstaigas naujai nuteistų asmenų atvyko 3 047, o remiantis 2014 m. Teismų veiklos apžvalga šiais metais terminuotas laisvės atėmimas buvo paskirtas 6 209 asmenims¹⁵. Taigi 2014 m. į įkalinimo įstaigas atvyko iš esmės pusė laisvės atėmimo bausmė nuteistų asmenų.

2. Taikymo kriterijai

Orientyrai, į kuriuos reikėtų atsižvelgti taikant su laisvės atėmimu nesusijusias priemones, yra apibrėžti tarptautiniu lygmeniu. Jungtinių Tautų standartinių minimalių taisyklių dėl priemonių, nesusijusių su laisvės atėmimu (Tokijo taisyklių) 8.1 punkte teigiama, kad „priimdamas sprendimą teismas, turintis savo žinioje priemones, nesusijusias su laisvės atėmimu, turėtų atsižvelgti į teisės pažeidėjo reabilitavimo poreikius, visuomenės apsaugos interesus, taip pat interesus aukos, su kuria atitinkamai atvejais turėtų būti konsultuojamasi“¹⁶. Priemonių, nesusijusių su laisvės atėmimu, rūšys ir jų skaičius turėtų suteikti teisingo nubaudimo galimybę (Tokijo taisyklių 2.3 punktas). Neabejotinai atsižvelgdama ir į tarptautinius standartus Lietuvos teismų sistema formuoja bausmės vykdymo atidėjimo taikymo praktiką, o įstatymų leidėjui vis keičiant šio instituto taikymo apimtį, kinta ir teismų praktika. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra apibrėžęs, kad pagal baudžiamąjį įstatymą teismas, parinkdamas bausmę, pirmiausia sprendžia, ar skirtina lengviausia iš sankcijoje numatytų bausmių. BK 75 ir 92 straipsnių paskirtis, jų taikymo sąlygos suponuoja teismų pareigą motyvuoti ir tai, kodėl nuteistajam yra skiriama sunkiausia iš sankcijoje numatytų bausmių – laisvės atėmimas – ir jos vykdymas atidedamas¹⁷. BK 55 straipsnyje numatyta, kad asmeniui, pirmą kartą teisiama už neatsargų arba nesunkų ar apysunkį tyčinį nusikaltimą, teismas paprastai skiria su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes. Skirdamas laisvės atėmimo bausmę, teismas privalo motyvuoti savo sprendimą. Atitinkamai pagal BK 75 ir 92 straipsnius paskirta bausmė yra atidedama, kai teismas nusprendžia, kad bausmės tikslai bus pasiekti nevykdant laisvės atėmimo bausmės. Todėl reikia sutikti su nuomone tų teisininkų, kurie

¹⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 27, 38, 39, 55, 56, 60, 62, 75, 179 ir 187 straipsnių pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2015-03-23, nr. 4087.

¹⁵ Parengta pagal Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ataskaitas: Asmenų, esančių probacijos tarnybų įskaitoje, 2014 m. skaičiaus ataskaita ir Nuteistųjų laisvės atėmimu skaičiaus, sudėties (pagal padarytą nusikaltimą, amžių, bausmės terminą ir kt.) ir jų kaitos 2014 m. suvestinė bei 2014 m. Teismų veiklos apžvalga [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. gruodžio 28 d.]. Prieiga per internetą: <www.kalejimudepartamentas.lt>, <www.teismai.lt>.

¹⁶ Jungtinių Tautų standartinės minimalios taisyklės dėl priemonių, nesusijusių su laisvės atėmimu (Tokijo taisyklės). Iš *Tarptautiniai dokumentai 4. Jungtinių Tautų dokumentų rinkinys. Nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji justicija. Standartai ir normos*. Sudarytojas M. Aidukas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.

¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. Teismų praktikos taikant bausmės vykdymo atidėjimą apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, nr. 28.

už nesunkų nusikaltimą paskirtą laisvės atėmimą ir atidėtą jo vykdymą mano esant loginiu prieštaravimu¹⁸. Vis dėlto teismų praktikoje gausu pavyzdžių, kai už nesunkų nusikaltimą, straipsnio sankcijoje esant numatytoms ir alternatyvioms bausmėms, ne tik laisvės atėmimui, skiriamas pastarasis ir jo vykdymas atidedamas praktiškai be jokių motyvų arba nurodant formalius kriterijus. Pavyzdžiui, Kauno apylinkės teismo nuosprendžiu baudžiamojoje byloje Nr. 1-1455-825/2015 R. P. buvo pripažintas kaltas pagal BK 138 straipsnio 1 dalį ir jam paskirta vienerių metų laisvės atėmimo bausmė. Skirdamas kaltinamajam bausmę, teismas atsižvelgė į padaryto nusikaltimo sunkumą, kaltės formą, į kaltinamojo asmenybę, nusikalstamos veikos pavojingumo laipsnį, pobūdį, paskatas ir padarinius. O bausmės vykdymo atidėjimas motyvuotas tuo, kad padarytas nusikaltimas yra nesunkus, be to, kaltinamasis pažadėjo atlyginti žalą. Taigi šiuo atveju kaltininko asmenybė, kuri yra vienas iš vertintinų kriterijų darant išvadą, jog bausmės tikslai gali būti pasiekti be realaus bausmės atlikimo, visiškai nebuvo analizuota, teisėjo vidiniam įsitikinimui suformuoti užteko formalaus pažado, kad žala galimai bus atlyginta. Dažnai sprendžiant, ar atidėti bausmės vykdymą, kaltinamajam padarius nesunkų nusikaltimą, užtenka vien pastarojo kaltės prisipažinimo, gailėjimosi (pvz., Kauno apylinkės teismo nuosprendžiai baudžiamosiose bylose Nr. 1-558-288/2015; Nr. 1-1924-246/2015), dažnai pasitaiko ir tokių atvejų, kai motyvuojama, kodėl skiriamas laisvės atėmimas, tačiau nepasisakoma, kodėl manoma, jog šios bausmės nereikia realiai vykdyti (pvz., Vilniaus miesto apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-162-754/2015; Vilniaus rajono apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-25-927/2015; Nr. 1-40-298/2015, Šiaulių apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-793-771/2015; Kauno apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2214-667/2015 ir kt.), t. y. yra pažeidžiamas reikalavimas taikant BK 75 straipsnį baudžiamosios veikos ir bausmės individualizavimą atlikti du kartus: pirma – vadovaujantis bendraisiais bausmės skyrimo pagrindais įvertinti nusikaltimo pobūdį ir jo pavojingumo laipsnį, kaltininko asmenybę bei atsakomybę sunkinančias ir lengvinančias aplinkybes ir, atsižvelgiant į aplinkybių visumą, parinkti sankcijoje numatytą bausmės rūšį ir dydį, tinkamiausią bausmės tikslams pasiekti; antra – nustačius BK 75 straipsnyje numatytas sąlygas, šias aplinkybes įvertinti dar kartą, sprendžiant, ar bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo¹⁹. Nors apylinkių teismai dažnai šio reikalavimo nesilaiko, tačiau aukštesnės instancijos teismai paprastai nuosprendžių šiuo aspektu nekeičia. Vis dėlto galima rasti ir teigiamų pavyzdžių: Kauno apygardos teismo 2015 m. birželio 10 d. nuosprendžiu buvo pakeistas pirmosios instancijos teismo nuosprendis, panaikinant BK 75 straipsnio nuostatų taikymą ir išaiškinant, kad teismas, skirdamas bausmę K. B., netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą, nes pirmą kartą teisiama už idealią sutaptį sudarančių nesunkaus ir apysunkio nusikaltimų padarymą asmeniui išsamiai nemytyvavo, kaip to reikalaujama pagal BK 55 straipsnį, kodėl skiria laisvės atėmimo bausmę. Be to, esant galimybei skirti su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes, taikė BK 75 straipsnį ir bausmės vykdymą atidėjo. Todėl nuosprendis pakeistas skiriant K. B. už jo padarytas nusikalstamas veikas su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes²⁰. Atkreiptinas dėmesys, kad bausmių rūšys baudžiamajame įstatyme įtvirtintos ne chaotiškai, tačiau laikantis nuoseklios sekos, t. y. pradedant nuo švelniausios bausmės rūšies ir baigiant griežiausia – realiu laisvės atėmimu. Ši bausmės rūšis yra *ultima ratio* priemonė ir, vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos vertybėmis, tarptautiniais standartais, baudžiamosios teisės teorija ir kriminologinių tyrimų išvadomis, laikytina išimtinė bausmės įgyvendinimo forma. Todėl darytina išvada, kad teismas BK 75 straipsnį turi taikyti tais atvejais, kai BK specialiosios dalies straipsnio sankcija jam nesuteikia pasirinkimo iš kitų alternatyvių bausmių rūšių, o bylos aplinkybės ir kaltininko asmenybė suteikia pakankamą pagrindą manyti, kad bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo.

¹⁸ PIESLIAKAS, V. Bausmės individualizavimas ir teisingumo principo įgyvendinimas skiriant bausmes. *Jurisprudencija*, 2008, nr. 11(113), p. 7–15.

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-61-895/2015*.

²⁰ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-545-579/2015*.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, į ką reikia atkreipti dėmesį sprendžiant, ar atidėti bausmės vykdymą. Darydamas išvadą, kad bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo, teismas privalo įvertinti, ar nuteistojo nusikaltimas padarytas atsitiktinai, nepalankiai susiklosčius aplinkybėms, dėl kitų asmenų įtakos, ar nuteistajam apskritai būdingos antivisuomeninės, nihilistinės nuotaikos, yra didelių polinkių daryti nusikalstamas veikas ir pan.²¹ Kriterijų, kaip nustatyti antivisuomeninę ar nihilistinę kaltininko nuotaiką, elgesį, kasacinis teismas nepateikia, vis dėlto tokios sąvokos skamba pakankamai grėsmingai, todėl demokratinėse teisinėse valstybėse turėtų būti vartojamos itin atsakingai. Vargu ar kelis kartus apsigovusio asmens nusikalstamą poelgį galima pripažinti nihilistine antivisuomenine veikla. Tokių teiginių formulavimas nesiderina su šiuolaikinės baudžiamosios teisės terminija. Atkreiptinas dėmesys, kad socialines normas, visuomenės teises ir interesus pažeidžiantį elgesį galima bandyti apibūdinti ir kitokiomis sąvokomis, pavyzdžiui, deviantinis, delikventinis, asocialus elgesys ir pan.

Kasacinis teismas taip pat ne kartą yra išaiškinęs, kad, priimdamas sprendimą atidėti paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymą, teismas turi vadovautis ne tik formaliais pagrindais, įtvirtintais BK 75 straipsnio 1 dalyje, bet ir bausmės tikslais, nustatytais BK 41 straipsnio 2 dalyje: sulaukyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo; nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį; atimti ir apriboti nuteistajam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas; paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų; užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą. Teismas, sprenddamas, ar atidėti bausmės vykdymą, turi įvertinti visas bylos aplinkybes, susijusias ir su padaryta veika, ir su nuteistojo asmenybe, t. y. įvertinti nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdį, laipsnį, nuteistojo asmenybės teigiamas ir neigiamas savybes, jo elgesį šeimoje ir visuomenėje, polinkius, nusikalstamos veikos padarymo priežastis, elgesį po nusikalstamos veikos padarymo. Visi šie ir kiti bylos duomenys turi sudaryti prielaidas išvadai, kad konkrečiam nuteistajam bausmės tikslai bus pasiekti ir be realaus laisvės atėmimo. Labai svarbu įvertinti kaltininko asmenybę, nes tai lemia, ar bus pasiekti bausmės tikslai, įtvirtinti BK 41 straipsnio 2 dalyje²². Deja, teismų praktika rodo, kad šiam kriterijui skiriama bene mažiausiai dėmesio arba nepagrįstai išskiriama kuri nors viena asmens savybė ar bruožas, šeiminiis statusas, kuris pernelyg sureikšminamas, tačiau neįvertinama kaltinamojo asmenybė, jo elgesys kaip visuma. Križiškai vertinamas ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teiginys dėl kaltininko polinkių vertinimo. Manytina, tai perteklinis kriterijus, nes teismas neturi nei kompetencijos, nei galimybių nustatyti asmens polinkių. Galima tik spėti, kad kasacinis teismas šiuo atveju kalba apie asmens pakartotinį nusikalstamumą, tačiau tokiu atveju kyla retorinis klausimas, kuo remiantis spęsti, ar antrą kartą teisiamas asmuo jau turi polinkį nusikalsti, ar dar ne, arba nuo kelinto teistumo tas polinkis susiformuoja?

Reikia pasakyti, kad esant padarytam nesunkiam nusikaltimui Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra linkęs realios laisvės atėmimo bausmės neskirti, nepaisant nei asmens teisinę padėtį sunkinančių aplinkybių, nei anksčiau nesėkmingai taikyto bausmės vykdymo atidėjimo instituto. Pavyzdžiui, M. D. buvo nuteistas už nesunkų tyčinį nusikaltimą, padarytą bausmės vykdymo atidėjimo metu, turint keturis neišnykusius teistumus už nesunkių nusikaltimų padarymą. Taip pat buvo nustatyta ir viena nuteistojo atsakomybę sunkinanti aplinkybė, t. y. tai, kad nusikalstamą veiką M. D. padarė apsvaigęs nuo alkoholio (jam nustatytas 2,17 promilės girtumas) ir tai turėjo įtakos šiai veikai padaryti (BK 60 straipsnio 1 dalies 9 punktą). Be to, bylos duomenimis, M. D. administracine tvarka buvo baustas dvidešimt šešis kartus ir, nors nuobaudos nebuvo galiojančios, tačiau jos nebuvo įgyvendintos geranoriškai, t. y. visos skirtos baudos išieškotos tik priverstinai. Šį sistemingą administracinių teisės pažeidimų ir nusikaltimų darymą Lietuvos Aukščiausiajam Teismui atsverė M. D. turima nuolatinė gyvenamoji vieta, šeima, kurioje auga du mažamečiai vaikai, ir nuteistojo ūkininkavimas savo ir mo-

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-271/2010.*

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-569/2010.*

tinis ūkyje²³, tai leido atidėti baismės vykdymą. Kitoje byloje S. A. buvo nuteista už kelis apysunkius nusikaltimus (BK 178 straipsnio 2 dalis, 180 straipsnio 1 dalis), kurių vienas padarytas baismės vykdymo atidėjimo laikotarpiu, praeityje buvo teista taip pat už nusikaltimus nuosavybei. Jai pakartotinai BK 75 straipsnio nuostatos nebuvo pritaikytos, nepaisant to, kad nuteistoji dėl padarytų nusikaltimų gailėjosi, padarė išvadas dėl savo veiksmų, įsidarbino, mokėsi, buvo gerai charakterizuojama, be to, buvo nėščia. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas padarė išvadą, kad nusikaltimai buvo tyčiniai ir neatsitiktiniai, o nuteistą apibūdinantys duomenys rodo, kad ji yra nelinkusi paisyti visuomenei priimtinių elgesio normų, laikytis įstatymų, turi polinkį nusikalsti²⁴. BK 75 straipsnyje nėra tiesioginio draudimo taikyti laisvės atėmimo baismės vykdymo atidėjimą asmeniui, nusikalstamą veiką padariusiam pirmiau paskirtos baismės vykdymo atidėjimo laikotarpiu. Tačiau kasacinio teismo išaiškinimas, kad asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką baismės vykdymo atidėjimo metu, naujai paskirtos baismės vykdymo atidėjimas galimas tik išimtiniais atvejais (pavyzdžiui, labai teigiamai apibūdinama nuteistojo asmenybė, nusikalstama veika padaryta ypač nepalankiai susiklosčius situacijai), dažnai apeinamas. Teismų praktika rodo, kad pakartotinis BK 75 straipsnio taikymas siejamas ne su susidariusia išskirtine situacija, itin teigiama nuteistojo charakteristika, vertybine orientacija, aktyvia atgaila ir pan., bet iš esmės vien su padaryto nusikaltimo sunkumu, jo pobūdžiu, baigtumo momentu. Asmeniui, darančiam nesunkius nusikaltimus, galima netaikyti realaus laisvės atėmimo ne tik pirmąjį, bet ir antrą ar trečią kartus, o pažeidus įstatymo griežčiau saugomą vertybę, teigiamas asmenybės vertinimas iš karto nublinksta.

Spręsdami baismės vykdymo atidėjimo klausimą, teismai nevienodai vertina ir ankstesnius asmens teistumus. Pagal BK 75 straipsnio nuostatas nereikalaujama, kad asmuo būtų teisiamas pirmą kartą. BK 75 straipsnyje taip pat nėra įtvirtinta jokių išskirtinių taisyklių atleidžiant nuo baismės tiek recidyvistą, tiek pavojingą recidyvistą. Tad kyla klausimas, kaip vertinti tokius atvejus, kai asmuo teisiamas penktą, šeštą ar septintą kartą, tačiau savo kaltę pripažįsta, teigia, jog gailisi, yra apibūdinamas pakankamai teigiamai, pavyzdžiui, mokosi ar dirba, išlaiko šeimą. Arba kaip vertinti atvejus, kai asmuo Lietuvoje teisiamas pirmą kartą, tačiau yra daug kartų teistas užsienio valstybėse. Teisminis šių klausimų vertinimas skiriasi. R. V. anksčiau buvo teistas vienuolika kartų, 2013 m. gegužės 3 d. buvo paleistas iš Alytaus pataisos namų, o 2013 m. spalio 5–6 dienomis padarė dar tris apysunkius nusikaltimus. Nepaisant to, Vilniaus miesto apylinkės teismas R. V. skyrė laisvės atėmimo bausmę ir jos vykdymą atidėjo, nes kaltinamasis prisipažino, be to, nors niekur nedirba, tačiau tarnauja protestantų bažnyčios „Kristaus paliepimas“ Vilniaus filialo reabilitacijos centre, kur yra apibūdinamas teigiamai²⁵. Ankstesnis teistumas nuosprendyje tik konstatuoti, tačiau nevertinti, pavyzdžiui, ar daromos nusikalstamos veikos sunkėja ar lengvėja, ar daromi iš esmės tokie patys, analogiški ar panašūs nusikaltimai, ir kt. Taigi šiuo atveju, kaltinamajam individualizuojant bausmę ir taikant baismės vykdymo atidėjimą, ankstesnis teistumas jokios reikšmės neturėjo, tačiau didelę įtaką padarė bažnyčios kunigo charakteristika. Nesinorėtų sumenkinti tokios informacijos, nes kaltininkas turi įstatyminę teisę teikti teismui, jo manymu, reikšmingus bylai tinkamai išspręsti duomenis, tačiau baismės vykdymo atidėjimo institutui taikyti nei kunigo, nei darbdavio charakteristikos neturėtų daryti lemiamos įtakos. Kaltininkas yra baudžiamas už padarytą veiką, o ne už tai, kokia asmenybė jis yra. Kitoje byloje V. V., anksčiau teistas taip pat vienuolika kartų, buvo pripažintas kaltas padaręs apysunkį nusikaltimą ir nuteistas laisvės atėmimu, jį atidedant dvejiems metams, nes prisipažino padaręs nusikaltimą ir turi nuolatinę gyvenamąją vietą²⁶. Ankstesnis teistumas kaltinamojo asmenybės charakteristikai taip pat nedarė jokios įtakos. Pažymėtina ir tai, kad abu minėti pirmosios instancijos teismo nuosprendžiai

²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215-303/2015.*

²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-293/2012.*

²⁵ Vilniaus miesto apylinkės teismas. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2343-754/2015.*

²⁶ Vilniaus miesto apylinkės teismas. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1545-576/2015.*

įsiteisėjo, jie nebuvo skųsti aukštesnės instancijos teismui. Vadinasi, kaltinimą šiose bylose palaikę prokurorai sutiko su tokia baudmės individualizavimo forma ir teismo išdėstytais motyvais. Be abejoj, prokurorams galėjo tiesiog stigti kaltinamuosius apibūdinančios medžiagos, tačiau tokią informaciją surinkti ir pateikti teismui yra būtent jų pareiga.

Kritiškai turėtų būti vertinama ir situacija, kai, sprendžiant baudmės vykdymo atidėjimo klausimą, abejingai žiūrima į asmens užsienio valstybėse įgytą teistumą. Pavyzdžiui, A. V. buvo teistas ne tik Lietuvoje, bet ir užsienio valstybėje, be to, nuo teismo pasislėpė, jam buvo išduotas Europos arešto orderis, nepaisant to baudmės vykdymas kaltinamajam buvo atidėtas²⁷. Atkreiptinas dėmesys, kad teismas pasisakė dėl Lietuvoje padarytų nusikaltimų skaičiaus, jų pobūdžio, tačiau užsienyje padarytų nusikalstamų veikų ir už jų padarymą paskirtų bausmių rūšių nedetalizavo. Aukštesnės instancijos teismų praktika rodo, kad net jei Lietuvoje asmuo yra teisiamas pirmą kartą, jo užsienyje turimas teistumas negali būti ignoruojamas. Šis teistumas automatiškai negali lemti baudmės individualizavimo griežtinimo, tačiau jo nutylėjimas taip pat netoleruotinas. Lietuvos apeliacinis teismas, sprenddamas D. R. baudmės individualizavimo klausimą, pažymėjo, kad nors duomenų apie jo teistumą Lietuvos Respublikoje nėra, tačiau jis kartą teistas užsienyje, padaręs jam dabar inkriminuojamą nusikaltimą, D. R. vėl išvyko į užsienį vogti iš parduotuvių, buvo sulaikytas ir nuteistas už turto grobimą Vokietijos Federacijos Respublikoje, tai teismui nesudarė pagrindo manyti, jog baudmės tikslai gali būti pasiekti be realaus baudmės atlikimo, todėl taikyti BK 75 straipsnio nuostatas atsisakyta²⁸. Taigi, apibūdinant kaltinamojo asmenybę, neužtenka formaliai nurodyti, kad jis yra teistas užsienyje. Svarbu ir tai, dėl kokie pobūdžio nusikaltimų asmuo buvo teisiamas ir kokia buvo parinkta baudmės rūšis.

3. Baudmės vykdymo atidėjimo taikymas, kai padarytas sunkus nusikaltimas

Minėta, kad 2015 m. kovo 19 d. įstatymu, įsigaliojusiu 2015 m. kovo 24 d., BK 75 straipsnio 1 dalies nuostata pakeista, t. y. numatyta, jog baudmės vykdymą galima atidėti ir kai yra padarytas sunkus tyčinis nusikaltimas, kai už jį paskirta ne ilgesnė nei 4 metų laisvės atėmimo bausmė. Šiuo pakeitimu buvo išplėstas BK 75 straipsniui taikyti reikiamų formalių kriterijų sąrašas, tačiau materialiosios sąlygos išliko tos pačios – teismas, įvertinęs surinktų duomenų visumą, turi padaryti išvadą, kad baudmės tikslai gali būti pasiekti be realaus laisvės atėmimo baudmės vykdymo. Šio pakeitimo uždavinys – subalansuoti laisvės atėmimo baudmės taikymo praktiką. Įstatymų leidėjo aiškinamajame rašte pažymėta, kad Baudžiamajame kodekse yra nemažai sankcijų (pvz., BK 135 straipsnio 1 dalis, 149 straipsnio 2 dalis, 183 straipsnio 2 dalis, 250 straipsnio 2 dalis, 250⁴ straipsnio 1 dalis, 280 straipsnio 2 dalis), kurių ribos itin plačios (nuo trijų mėnesių iki dešimties metų laisvės atėmimo), taigi teismas privalo formaliai skirti realią laisvės atėmimo bausmę, nes kitokios diskrecijos neturi. Įstatymo pakeitimo projekto rengėjų vertinimu, BK 75 straipsnio nuostatų taikymo išplėtimas turės įtakos kriminogeninei situacijai: padės sumažinti įkalintų asmenų skaičių, pakartotinio nusikalstamų veikų darymo riziką, padidės galimybė atlyginti žalą nukentėjusiesiems, bus sudarytos sąlygos palankesnei asmenų socialinei reabilitacijai²⁹. Taigi BK 75 straipsnio pakeitimas išplėtė baudmės individualizavimo galimybes, todėl daugelio teisės praktikų buvo sutiktas gana palankiai.

Per pirmąjį pusmetį nuo minėto BK 75 straipsnio pakeitimo įsigaliojimo Kauno apygardos teisme, bylas nagrinėjant pirmąja instancija, buvo priimta penkiolika nuosprendžių, kuriuose taikytas baudmės vykdymo atidėjimas už padarytą sunkų nusikaltimą, Vilniaus apygardos teisme ir Šiaulių apygardos

²⁷ Kauno miesto apylinkės teismas. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-969-311/2008*; Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-609-508/2008*.

²⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-263-150/2015*.

²⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 27, 38, 39, 55, 56, 60, 62, 75, 178, 179, 182, 183, 184 ir 187 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. spalio 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://lv.lt/uploads/main/Posed_medz/2014/141028/13.pdf>.

teisme tokių nuosprendžių buvo devyni, Klaipėdos apygardos teisme – šeši, o Panevėžio apygardos teisme – penki³⁰. Dažniausiai bausmės vykdymas buvo atidėtas finansinio pobūdžio byloje, t. y. kaltinamąjį pripažinus kaltą dėl turto pasisavinimo, turto iššvaistymo, kvalifikuoto sukčiavimo, rečiau dėl kontrabandos, neteisėto disponavimo narkotinėmis medžiagomis. Pagrindiniai motyvai atidedant bausmės vykdymą dėl sunkaus nusikaltimo padarymo: neturima ankstesnio teistumo, prisipažinimas, šeimos, kurioje auga mažamečiai / nepilnamečiai vaikai, turėjimas, stabilūs darbo santykiai, teigiama darbdavio charakteristika. Padarius sunkių nusikaltimą, kaltinamojo asmenybei, jo elgesiui iki nusikaltimo padarymo, nusikaltimo darymo metu ir po nusikaltimo padarymo keliami didesni reikalavimai. Tai rodo, kad teismai galimybės atidėti laisvės atėmimo bausmės vykdymą, asmeniui padarius sunkių nusikaltimą, neignoruoja, vertina susidariusių aplinkybių visumą ir nusikaltimo sunkumo pernellyg nesureikšmina.

Teismų praktika rodo, kad bausmės vykdymas dažnai atidedamas ir sunkiai sutrikdžius kito asmens sveikatą. Dažniausiai tai situacijos, kai asmens sveikata sutrikdoma buitinių konfliktų metu, dažnai viena ar abi konfliktuojančios šalys būna apsvaigusios nuo alkoholio, tai turi įtakos jų nusikalstamam ar provokuojančiam elgesiui, tačiau po staigaus smurtinio elgesio proveržio paprastai nukentėjusysis nepaliekamas be pagalbos, kaltininkas, susivokęs, ką padarė, laiku kviečia greitąją medicinos pagalbą, tai padeda užkirsti kelią atsirasti sunkesnių padarinių. Tokiais atvejais, pripažinus, kad tyčinė nusikalstama veika yra labiau atsitiktinė nei dėsninga kaltininko gyvenimo būdo išraiška, realus laisvės atėmimas, nepaisant to, kad yra pažeista labiausiai baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė, nėra skiriamas (pvz., Vilniaus apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-530-387/2015).

Reikia sutikti, kad jei asmuo nuoširdžiai gailisi, atsiprašo nukentėjusiojo, kritiškai vertina savo elgesį, atlygina padarytą žalą, stengiasi sumažinti nusikalstamos veikos padarinius, išgyvena dėl padaryto nusikaltimo, galima pagrįstai tikėtis, jog bausmės tikslai šio asmens atžvilgiu bus pasiekti ir be realaus laisvės atėmimo bausmės vykdymo, priešingai nei to asmens atžvilgiu, kuris šių veiksmų neatlieka. Todėl kritiškai vertinamas bausmės vykdymo atidėjimas, kai padarytas sunkus smurtinis nusikaltimas, kai kaltinamasis visiškai nepripažįsta savo kaltės, nesiaiškinant tokios jo gynybinės pozicijos priežasčių, vis dėlto tokių atvejų teismų praktikoje taip pat pasitaiko (pvz., Prienų rajono apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-36-939/2015, Vilniaus rajono apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-100-269/2015).

Didesnių diskusijų tiek teisinio išsilavinimo neturinčių visuomenės narių, tiek teisės praktikų bei teoretikų gretose kyla dėl bausmės vykdymo atidėjimo taikymo, kai sukeliama itin sunkūs, negrįžtami padariniai, t. y. atimama žmogaus gyvybė. Paprastai bausmės vykdymo atidėjimo klausimas sprendžiamas kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo byloje, kai dėl neatsargumo sukeliama eismo įvykis, dėl kurio žūsta žmogus. Teismų praktika rodo, kad tokiais atvejais kaltinamiesiems taip pat taikomas laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimas, jei dėl savo neteisėtų veiksmų yra visiškai prisipažįstama, gailimasi, atsiprašoma nukentėjusiųjų, sutinkama su turtinės bei neturtinės žalos atlyginimu (pvz., Vilniaus rajono apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-35-298/2015; Vilniaus miesto apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1567-818/2015). Esama atvejų, kai bausmės vykdymo atidėjimas pritaikomas ir kaltinamiesiems, kurie eismo įvykius, dėl kurių žuvo žmonės, sukėlė būdami apsvaigę nuo alkoholio, narkotinių, psichotropinių ar kitų psichiką veikiančių medžiagų (pvz., Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-48-337/2012, Kauno apygardos

³⁰ Lietuvos teismų informacinės sistemos „LITEKO“ ir teisės portalo „INFOLEX“ duomenys. Pastaba. Nuosprendžiai, kuriuose bausmės vykdymas atidėtas kaltinamąjį pripažinus kaltą dėl sunkaus nusikaltimo padarymo, ieškoti naudojant teismo sprendimų baudžiamosiose bylose klasifikatoriaus atitinkamas kategorijas, todėl nurodyti skaičiai faktiškai gali būti ir didesni, jei į „LITEKO“ sistemą nebuvo tiksliai suvestos nuosprendžių kategorijos.

teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-197-397/2013). Teismų praktika rodo, kad tokio pobūdžio nusikaltimuose, individualizuojant kaltinamajam bausmę, svarbi ir nukentėjusiųjų pozicija dėl bausmės dydžio, t. y. jei nukentėjusieji atleidžia kaltinamajam, pretenzijų neturi, prašo kaltinamajam neskirti realaus laisvės atėmimo, teismas paprastai į tokį prašymą atsižvelgia (pvz., Vilniaus miesto apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-597-716/2015). Vis dėlto toks požiūris kritikuotinas. Be abejo, nukentėjusiojo pozicija yra svarbi, tačiau tiek nukentėjusiojo pageidavimai, tiek kaltininko prašymas paskirti konkrečią bausmę yra veiksniai, kurie formuoja teismo, teisėjo vertybinį suvokimą bausmės skyrimo procese, tačiau šie veiksniai neturi lemti konkrečios bausmės rūšies ir dydžio nustatymo už padarytą nusikalstamą veiką. Teismas privalo įvertinti nusikalstamos veikos pavojingumą ir tik remdamasis įstatymo reikalavimais paskirti atitinkamą bausmę. Priešingu atveju asmens pateikimas į įkalinimo įstaigą taptų atsitiktinumu grindžiama loterija, nes kiekvienas asmuo į pažeistas savo teises bei teisėtus interesus reaguoja skirtingai ir individualiai, pagal savo puoselėjamas vertybes, pasaulėžiūrą, savęs vertinimo lygį ir pan.

Esama atvejų, kai skirti bausmės vykdymo atidėjimą labai didelę įtaką turi ir žuvusiųjų skaičius, pavyzdžiui, Panevėžio miesto apylinkės teismo 2015 m. birželio 16 d. nuosprendžiu kaltinamajam V. S. bausmės vykdymas buvo atidėtas už BK 281 straipsnio 6 dalyje numatyto nusikaltimo padarymą, kai dėl neatsargaus vairavimo esant neblaiviam žuvo du žmonės, o trečiam sunkiai sutrikdyta sveikata. Nors pripažintina, kad tokiais atvejais tik atsitiktinumas lemia, kiek žmonių tuo metu eina per gatvę ar stovi viešojo transporto sustojimo stotelėse, tačiau sukeltų padarinių sunkumui teismas negali būti visiškai abejingas. Minėtoje byloje teismui sukelti padariniai nebuvo tokie reikšmingi, kaip kaltinamojo visiškas prisipažinimas, nukentėjusiųjų atsiprašymas, teigiama darbdavio charakteristika, teistumo neturėjimas³¹. Nors Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dar 2008 m. priimtoje apžvalgoje³² yra konstatavęs, jog nepritartina teismų praktikai, kai bausmės vykdymo atidėjimas taikomas bylose dėl nusikaltimų, padarytų šurkščiai, sąmoningai pažeidus draudimus, taisykles ir pan., ir sukėlusių labai sunkius padarinius, pavyzdžiui, bylose dėl nusikaltimų, numatytų BK 281 straipsnyje, kai asmuo, apsvaigęs nuo alkoholio, narkotinių ar psichotropinių medžiagų, sukelia eismo įvykį, dėl kurio žūva žmonių ar būna sunkiai sutrikdyta kitų asmenų sveikata, tačiau teismų praktikos tendencijos rodo, jog šis kasacinio teismo išaiškinimas lieka neįgyvendintas. Pažymėtina, kad kasacinis teismas savo formuojamoje praktikoje nepaneigia galimybės susidarius tokioms situacijoms taikyti bausmės vykdymo atidėjimo institutą, tačiau žemesnės instancijos teismai skatinami neapsiriboti formaliu, detaliam nereglamentuotam įstatymo teksto perrašymu.

Baudžiamajame procese sunku suderinti visų proceso dalyvių interesus, paprastai, kad ir koks galutinis sprendimas yra priimamas, visada atsiras tokių, kurie bus juo nepatenkinti, jausis nuskriausti, bandys ieškoti teisybės aukštesnės instancijos teismuose ir pan. Šiuo aspektu bausmės vykdymo atidėjimo institutas gali pasirodyti labai patrauklus, nes jis „padeda suderinti“ tiek gynybos, tiek kaltinimo interesus. Kaip pirmoji instancija baudžiamąją bylą nagrinėjantis teisėjas, formaliai atidėdamas realios laisvės atėmimo bausmės vykdymą, gali visai pagrįstai tikėtis, kad jo sprendimas nebus skundžiamas aukštesniajam teismui, nes kaltinamajam į įkalinimo įstaigą vykti nereikia, taigi jis ir jo gynėjas gali nuspręsti nebetęsti tiesos paieškų teismų labirintuose, kita vertus, nusikaltimą padaręs asmuo nėra išteisinamas, jis yra pripažįstamas kaltas, tai reiškia, jog tik formaliai dirbantis prokuroras nuosprendžio dėl netinkamai individualizuotos bausmės taip pat gali neskųsti. Vis dėlto toks atsainus teisės praktikų požiūris į analizuojamo instituto taikymą nesiderina su teisėtumo principu. Baudžiamasis procesas nevyksta pagal arbitražo teismui keliamus reikalavimus, baudžiamojo proceso tikslas nėra pasiekti visas proceso šalis tenkinančio susitarimo ar rezultato, čia šalia kaltinamojo ir nukentėjusiojo interesų

³¹ Panevėžio miesto apylinkės teismas. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-236-229/2015.*

³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. Teismų praktikos taikant bausmių vykdymo atidėjimą apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, nr. 28.

visada yra ir valstybės interesas, t. y. kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas. Pažymėtina ir tai, kad bausmės vykdymo atidėjimas nėra asmens atleidimas nuo bausmės. Pripažintam kaltam asmeniui yra paskiriamos įvairios pareigos, draudimai, baudžiamojo poveikio priemonės. Visa tai neabejotinai varžo asmens laisvę, todėl paskirtų įpareigojimų vykdymas, kuris teismo diskrecija gali trukti iki trejų metų, gali tapti asmeniui kur kas rimtesniu iššūkiu nei kelių mėnesių laisvės atėmimo bausmės atlikimas pataisos namuose.

Nepaisant to, praktika rodo, kad prokurorai skundų dėl netinkamai kaltinamajam individualizuotos bausmės, teismui nepagrįstai pritaikius BK 75 straipsnio nuostatas, pateikia retai, nors Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras dar 2008 m. yra nurodęs, kad taikant BK 75 ir 92 straipsnių nuostatas, prokurorai turi itin atidžiai patikrinti šių nuostatų taikymo pagrįstumą ir esant pagrindui priimtus nuosprendžius apskusti apeliacine tvarka dėl netinkamo baudžiamojo įstatymo taikymo. Prokurorai tiek ikiteisminio tyrimo metu, tiek bylą nagrinėjant teisme privalo surinkti įtariamąjį, kaltinamąjį apibūdinančią medžiagą, ją tinkamai įvertinti ir, atsižvelgę į visas aplinkybes, spręsti, ar pagrįstai taikomas bausmės vykdymo atidėjimo institutas. Jei BK nuostatos taikytos nepagrįstai, priimtus nuosprendžius būtina apskusti apeliacine tvarka³³. Sąžiningai dirbantys prokurorai šia savo įstatymine teise principingai naudojasi ir pasiekia, kad nepagrįsti nuosprendžiai neįsiteisėtų. Pavyzdžiui, Panevėžio apygardos teismas, tenkinęs prokuroro apeliacinį skundą, minėtoje Panevėžio miesto apylinkės teismo nagrinėtoje byloje, kurioje kaltinamasis dėl vairavimo esant neblaiviam pražudė du žmones, o trečią sunkiai sužalojo, panaikino bausmės vykdymo atidėjimo taikymą, pažymėdamas, jog labai sunkių padarinių reikšmės skiriamai bausmei negali sumenkinti byloje nustatytos kaltininko atsakomybę lengvinančios aplinkybės ar teigiamai apibūdinama jo asmenybė³⁴.

Bausmės tikslus analizuojantys teisininkai yra pastebėję, kad raginimas teisėjams baudžiamojoje byloje itin gilintis į teismo asmenybę, siekiant išsiaiškinti jo vertybinę orientaciją, labai greitai gali virsti pačių teisėjų asmeninės vertybinės orientacijos „primetimu“ kaltinamajam³⁵. Todėl, manytina, kad teisėjo vidinis įsitikinimas taip pat svarbus, sprendžiant bausmės vykdymo atidėjimo klausimą. Be abejo, šis įsitikinimas turi būti pagrįstas išsamiau ir nešališku visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, nes tai, kad asmuo dirba, yra vedęs, negali būti vien teigiamai charakterizuojančios aplinkybės, o tai, kad mėgsta pinigus, prabangiai gyventi ar demonstruoti savo fizinę jėgą, – bloga vertybinė orientacija. Sprendimuose atidėti bausmės vykdymą pasigendama gilesnio požiūrio į minėtus kriterijus. Jei asmuo dirba vos kelias savaites ar kas kelis mėnesius keičia darbą, tai nėra pagrindo kalbėti apie pastovius, stabilius darbo santykius, o kartu apie siekį atidedant bausmės vykdymą nenutraukti asmens darbo funkcijų. Atitinkamai vien šeiminis statusas „vedęs“ ar „nevedęs“ taip pat negali nieko pasakyti apie asmens polinkius. Tas pats pasakytina ir apie asmens turimo išsilavinimo ar einamų pareigų vertinimą. Todėl, sprendžiant bausmės vykdymo atidėjimo klausimą, ypač dėl sunkių nusikaltimų padarymo, neužtenka formaliai nurodyti, kad asmuo dirba, yra registruotas darbo biržoje, sukūręs šeimą, turi vaikų ir pan. Kaltinamąjį reikėtų įvertinti ne tik kaip šeimos, darbo kolektyvo narį, bet ir kaip visuomenės narį, jo prisipažinimas ir gailėjimasis dėl padaryto nusikaltimo turi būti aktyvūs, o ne deklaratyvūs, ir visa tai pirmiausia turi būti skirta įvertinti, ar bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo.

Taigi įstatymų leidėjui teismams suteikus plačią diskreciją taikyti bausmės vykdymo atidėjimo institutą, neišvengiamai susiduriama su atvejais, kai esant panašioms ar tapačioms aplinkybėms skirtingų

³³ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008-05-10 nurodymas Nr. N-2 Dėl nusikaltimų ir baudžiamųjų nušiengimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, nuo kurių nukentėjo nepilnamečiai, tyrimo ir valstybinio kaltinimo palaikymo [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. spalio 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.prokuraturos.lt/Teisinėinformacija/Generalinioprokuroroįsakymainurodymai/Generalinioprokuroronurodymai/tabid/238/Default.aspx>>.

³⁴ Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-266-350/2015*.

³⁵ ARLAUSKAS, S. Kriminalinės bausmės tikslų aporija ir baudžiamoji politika Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 2007, nr. 5(59), p. 14–24.

teismų pozicijos tuo pačiu klausimu išsiskiria. Vis dėlto kiekviena byla yra išskirtinė, todėl ir bausmės skyrimas vertinamas individualiai. Svarbiausia, kad bausmės vykdymo atidėjimo kaltinamajam svarstymas remtųsi įstatymu ir teisėjo teisine sąmone, o ne politikų viešai reiškiamais nuogaštavimais dėl perpildytų įkalinimo įstaigų ar negražiai atrodančios laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų statistikos. Įstatymų leidžiamosios valdžios tikslas turi būti baudimo sistemos balansas, o ne statistikos, kuri skirtinguose šaltiniuose pateikiama taip pat nevienodai, gerinimas.

Išvados

1. Bausmės vykdymo atidėjimas kaip bausmės individualizavimo dalis teismų praktikoje yra gana dažnai taikomas institutas, tačiau visais atvejais taikyti bausmės vykdymo atidėjimo institutą yra teismo teisė, kuri apdraudžiama realaus laisvės atėmimo grėsme. Byloje esantys duomenys teismui turi sudaryti prielaidas išvadai, kad asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, įstatymo numatytais priemonėmis taisomas ir prižiūrimas, susigrąžins savo teigiamą socialinį statusą ir naudingumą visuomenei be realaus laisvės atėmimo atlikimo.
2. Bausmės vykdymo atidėjimas nėra griežtai, detalai reglamentuota procedūra. Baigtinio ar bent pavyzdinio sąrašo aplinkybių, kurias privalo įvertinti teismas, įstatymų leidėjas nepateikia, tačiau, vadovaujantis teismų praktika, galima išskirti šiuos kriterijus, kurie dažniausiai analizuojami, siekiant išsiaiškinti, ar bausmės tikslai gali būti pasiekti be realaus laisvės atėmimo bausmės vykdymo: kaltinamojo darbinė / mokslo veikla, šeiminis statusas, nepilnamečių vaikų auginimas, priežiūros reikalaujančių asmenų globojimas, ankstesnis teistumas ir taikytos poveikio priemonės, turima nuolatinė gyvenamoji vieta, kaltinamojo pozicija dėl jam pareikšto kaltinimo, baustumas administracine tvarka, galiojančių nuobaudų turėjimas, darbdavių, gyvenviečių seniūnių, seniūnaičių pateikiama asmens charakteristika, kaltinamojo elgesys prieš ir po nusikalstamos veikos padarymo, motyvacija keisti gyvenimo būdą, sukeltų padarinių pobūdis. Procesiniuose sprendimuose šie kriterijai paprastai tik išvardijami, tačiau išsamiai neanalizuojami.
3. Straipsnio autorės siūlymu, sprendžiant, ar atidėti bausmės vykdymą, nereikėtų vertinti tokių aspektų: asmens šeiminis statusas, turimas išsilavinimas, turimos pareigos darbe, nes tai iš esmės prieštarauja konstitucinėms vertybėms, lygybės principui, skatina klasinę justiciją. Asmuo turi būti teisiamas už tai, kokią veiką padarė ar nepadarė, o ne už tai, ko pasiekė ar nepasiekė gyvenime. Todėl taip pat reikėtų vengti pateikiamos perteklinės informacijos išskirtinio vertinimo, t. y. įvairių darbdavių, gyvenviečių seniūnų, klasės auklėtojų ir kt. charakteristikų, pažymų, diplomų apie turimus asmens laimėjimus ir kt.
4. Teismų praktika rodo, kad daugiausia neaiškumų sukelia kaltininko asmenybės vertinimas. Neaišku, į kokius duomenis reikia atsižvelgti, norint objektyviai įvertinti nusikalstamą veiką padariusį asmenį, be to, kyla pagrįstų abejonių, ar teismai turi pakankamai kompetencijos ir realių galimybių iš ribotos byloje esamos medžiagos įvertinti asmens polinkius, siekius, jo individualius ir dominuojančius bruožus, konfliktų valdymo klausimus, motyvaciją ir demotyvaciją, potencialias tobulėjimo sritis ir pan. Todėl Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nuolat pabrėždamas kaltininko asmenybės svarbą ir reikšmingumą, galėtų pabandyti suformuluoti ir konkretesnius kriterijus, kuriais remiantis būtų vertinama kaltininko asmenybė.
5. Padarytu nusikaltimu sukėlus itin sunkių padarinių – sunkiai sužalojus kitus asmenis ar sukėlus jų mirtį, kaltinamąjį teigiamai apibūdinančios aplinkybės neturėtų nustelbti formaliųjų bausmės vykdymo atidėjimo kriterijų – nusikaltimo sunkumo, jo pobūdžio, pavojingumo laipsnio.

LITERATŪRA

Teisės aktai ir *travaux préparatoires*

1. Europos Tarybos Ministrų komiteto 1992-10-19 rekomendacija Nr. R (92)16 Dėl Europos visuomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. spalio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2622598&SecMode=1&DocId=605174&Usage=2>>.

2. Europos Tarybos Ministrų komiteto 2000-11-29 rekomendacija Rec (2000)22 valstybėms narėms Dėl Europos visuomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių taikymo tobulinimo [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. spalio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2622457&SecMode=1&DocId=377888&Usage=2>>.

3. Europos Parlamento 2011-12-15 rezoliucija Dėl kalinimo sąlygų Europos Sąjungoje [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. spalio 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=//EP//NONSGML+MOTION+B72011-0687+0+DOC+PDF+V0//LT&language=LT>>.

4. Jungtinių Tautų standartinės minimalios taisyklės dėl priemonių, nesusijusių su laisvės atėmimu (Tokijo taisyklės). Iš *Tarptautiniai dokumentai 4. Jungtinių Tautų dokumentų rinkinys. Nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji justicija. Standartai ir normos*. Sudarytojas M. Aidukas. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.

5. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Vyriausybės žinios*, 1961, nr. 18-148.

6. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.

7. Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 4-108.

8. Lietuvos Respublikos 1994 m. liepos 19 d. įstatymas Nr. I-551 „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo, pataisaus darbų ir baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimo ir papildymo“. *Valstybės žinios*, 1994, nr. 60-1182.

9. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 8(1), 25, 32, 35, 45, 47(1), 53(1), 54, 55, 131, 239, 241, 242, 306, 321(2) straipsnių pakeitimo ir papildymo bei papildymo 131(3), 310(1) straipsniais įstatymas. *Valstybės žinios*, 1998, nr. 67-1937.

10. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 75 straipsnio pakeitimai: Nr. IX-1495, 2003-04-10, *Valstybės žinios*, 2003, nr. 38-1733 (2003-04-24); Nr. IX-2314, 2004-07-05, *Valstybės žinios*, 2004, nr. 108-4030 (2004-07-13); Nr. X-1233, 2007-06-28, *Valstybės žinios*, 2007, nr. 81-3309 (2007-07-21); Nr. XI-1861, 2011-12-22, *Valstybės žinios*, 2012, nr. 5-138 (2012-01-07); Nr. XII-1554, 2015-03-19, *TAR*, 2015-03-23, i. k. 2015-04087.

11. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 27, 38, 39, 55, 56, 60, 62, 75, 179 ir 187 straipsnių pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2015-03-23, nr. 4087.

12. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 27, 38, 39, 55, 56, 60, 62, 75, 178, 179, 182, 183, 184 ir 187 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. spalio 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lr.v.lt/uploads/main/Posedmedz/2014/141028/13.pdf>>.

13. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008-05-10 nurodymas Nr. N-2 Dėl nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, nuo kurių nukentėjo nepilnamečiai, tyrimo ir valstybinio kaltinimo palaikymo [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. spalio 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.prokuraturos.lt/Teisineinformacija/Generalinioprokurorojsakymainurodymai/Generalinioprokuroronurodymai/tabid/238/Default.aspx>>.

Specialioji literatūra

14. ARLAUSKAS, S. Kriminalinės baudmės tikslų aporija ir baudžiamoji politika Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 2007, nr. 5(59), p. 14–24.

15. BABACHINAITĖ, G., et al. *Nusikalstamumas Lietuvoje ir jo prognozė iki 2015 m.*: Mykolo Romerio universiteto monografija. Vilnius, 2008.

16. DAPŠYS, A.; MISIŪNAS, J.; ČAPLINSKAS, A. *Baumės individualizavimo teisinės problemos. Baudžiamojo įstatymo normų ir jų taikymo teismų praktikoje sisteminė analizė*. Vilnius: Teisės institutas, 2008.

17. PIESLIAKAS, V. Baumės individualizavimas ir teisingumo principo įgyvendinimas skiriant bausmes. *Jurisprudencija*, 2008, nr. 11(113), p. 7–15.

18. SAKALAUSKAS, G. Įkalinimo tikslų labirintuose. Iš *Bausmių vykdymo sistemos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje*: recenzuotų mokslinių straipsnių, skirtų bausmių vykdymo problematikai, rinkinys. Vilnius, 2010, p. 133–153.

19. ŠVEDAS, G. Baumės skyrimo asmeniui, pirmą kartą teisiamam už nesunkų arba apysunkį tyčinį nusikaltimą, nuostatos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje. *Teisė*, 2014, t. 90, p. 7–18.

Teismų praktika

20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. Teismų praktikos taikant bausmės vykdymo atidėjimą apžvalga. *Teismų praktika*, 2008, nr. 28.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-576/2006.*
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-271/2010.*
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-569/2010.*
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-293/2012.*
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-61-895/2015.*
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215-303/2015.*
27. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-263-150/2015.*
28. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-571-518/2015.*
29. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-609-508/2008.*
30. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-197-397/2013.*
31. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-545-579/2015.*
32. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-48-337/2012.*
33. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-266-350/2015.*
34. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-100-172/2015.*
35. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-530-387/2015.*
36. Kauno miesto apylinkės teismas. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-969-311/2008.*
37. Kauno miesto apylinkės teismas. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1455-825/2015.*
38. Kauno miesto apylinkės teismas. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-558-288/2015.*
39. Kauno miesto apylinkės teismas. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1924-246/2015.*
40. Kauno miesto apylinkės teismas. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2214-667/2015.*
41. Panevėžio miesto apylinkės teismas. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-236-229/2015.*
42. Prienų rajono apylinkės teismas. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-36-939/2015.*
43. Šiaulių miesto apylinkės teismas. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-793-771/2015.*
44. Vilniaus miesto apylinkės teismas. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1567-818/2015.*
45. Vilniaus miesto apylinkės teismas. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-597-716/2015.*
46. Vilniaus miesto apylinkės teismas. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2343-754/2015.*
47. Vilniaus miesto apylinkės teismas. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1545-576/2015.*
48. Vilniaus miesto apylinkės teismas. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-162-754/2015.*
49. Vilniaus rajono apylinkės teismas. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-25-927/2015.*
50. Vilniaus rajono apylinkės teismas. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-40-298/2015.*
51. Vilniaus rajono apylinkės teismas. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-100-269/2015.*
52. Vilniaus rajono apylinkės teismas. *Nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-35-298/2015.*

Kiti šaltiniai

53. Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos statistinių ataskaitų duomenys [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. spalio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ird.lt/>> .
54. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pranešimas spaudai [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. spalio 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.tm.lt/naujienos/pranesimasspaudai/2123>>.
55. Lietuvos teismų informacinės sistemos „Liteko“ duomenys.
56. Teisės portalas <www.infolex.lt>.
57. Interneto svetainė <www.teismai.lt>.
58. Interneto svetainė <www.kalejimudepartamentas.lt>.

Įteikta 2015 m. kovo 3 d.

Priimta publikuoti 2016 m. vasario 26 d.